

РИСЬ

Lynx lynx (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Хижі (Carnivora), родина — Котові (Felidae). Один з 4-х видів роду, один вид роду в фауні України.

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Охоплює Карпати, Скандинавський п-ів, Сх. Європейської рівнини, Сибір і Далекий Схід. В Україні номінативна форма поширена на території Полісся — окремі р-ни Волинської, Житомирської, Київської, Рівненської, Чернігівської обл. Територія Українського Полісся фактично являє собою найбільш пд. периферію рівнинної популяції рисі в Європі. Карпатська трапляється на території Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької обл. До XIX ст. вид був поширений в Карпатах, Поліссі, Лісостепу і Степу.

Чисельність і причини її зміни

Наразі в Карпатах чисельність оцінюється в 350–400 особин. На території Полісся — до 80–90 особин. Причини зміни чисельності: деградація місць існування, фрагментація ареалу, збіднення кормової бази та браконьєрський відстріл.

Особливості біології та наукове значення

Біотопи: широколистяні, мішані та шпилькові ліси, часто з підліском. На території Полісся індивідуальні території рисі нерідко частково приурочені до болотяних ділянок. В гірських районах для виду характерні се-

зонні вертикальні переміщення. В раціоні рисі основними компонентами є косуля, заць-русак, мишоподібні гризуни, птахи. Спосіб життя переважно присмерковий та нічний. Народження кошенят припадає на травень. У виводку зазвичай двоє–трое кошенят. Для виду характерна виражена антропофобність.

Морфологічні ознаки

Має відносно коротке тіло, довгі міцні лапи з великими ступнями, круглу голову з короткою шиєю, трикутні вуха з китицями, яскраві лицьові баки і короткий хвіст з тупим чорним кінчиком. Забарвлення хутра варіює від рудуватого до попелясто-сірого з різним ступенем вираженості плямистості.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесений до II видання ЧКУ (1994), Червоного списку МСОП, СІТЕС, і як вид, що підлягає охороні, до Бернської конвенції. Ефективні заходи охорони: збереження і заповідання первісного середовища існування виду, екопросвітницька робота з населенням та нівелювання чинників непокою, підвищення чисельності видів-жертв, боротьба з браконьєрством.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Наразі факти розмноження в зоопарках України невідомі. В зоопарках Європи розмножується.

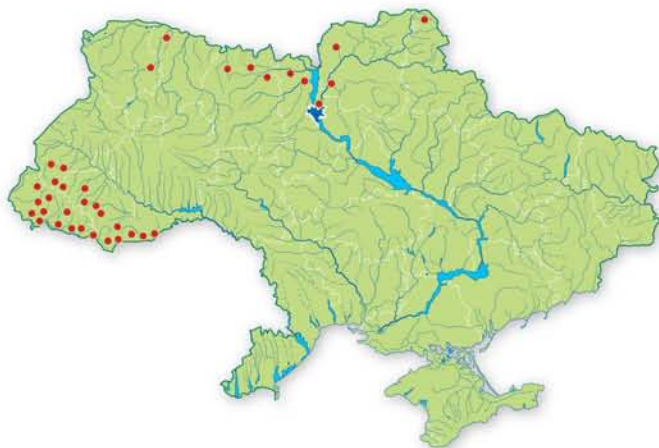
Господарське та комерційне значення

В минулому — мисливський вид.

Основні джерела інформації

Сокур, 1952; Гептнер, Слудский, 1972; Татаринів, 1973; Турянин, 1988; Жила, 1999; Т Delehan, Дукуу, Dzubenko, Srebrodolska, 2002.

Автори: М.Г. Шквиря, Л.С. Шевченко
Фото: Київський зоологічний парк

ТЮЛЕНЬ-МОНАХ

Monachus monachus (Hermann, 1779)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Ластоногі (Pinnipedia), родина — Справжні тюлені (Phocidae). Один з 3-х видів роду, один вид роду в фауні України.

Природоохоронний статус виду

Зниклий.

Ареал виду і його поширення в Україні.

Середземне, Адріатичне, Егейське, Мармурове і Чорне моря. На узбережжі України відмічався в Криму (м. Тарханкут), о. Зміїний, дельті Дунаю.

Чисельність і причини її зміни

Традиційно рідкісний звір, з низьким репродуктивним потенціалом чисельність популяцій якого знижується на всьому його ареалі. Причини зміни чисельності: посилення чинника неспокою з боку людини.

Особливості біології та наукове значення

Зовсім не витримує присутності людини, особливості поведінки і біології вивчені недостатньо. Тримається невеликими групами і поодинці, тому і отримав таку назву. В Чорному морі відбувалися сезонні міграції.

Живиться рибою та ракоподібними. Статевої зрілості досягає у 4 роки. Раз на два роки (липень–серпень) самка після 10–11-місячної вагітності народжує маля, яке два місяці знаходиться на березі. У 6–7-місячному віці линяє і тільки потім випливає у море. До 3 років тримається біля матері. Переважно безлюдні важкодоступні морські острови та кам'яністі узбережжя з печерами і скелястими ущелинами або пісчано-галечникові пляжі, захищені від накатів хвиль.

Морфологічні ознаки

Досить великий тюлень, довжина тіла якого досягає майже 3 м, маса близько 300 кг; забарвлення хутра чорнувато-коричневе. На нижній поверхні тіла розташовується ром-

бовидна витягнута пляма довжиною близько 75 см брудно-білого кольору.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесений до I і II видань ЧКУ (1980, 1994), до I додатку СІТЕS, як вид, що знаходиться в критичному стані до Червоного списку МСОП і як вид, що підлягає особливій охороні, до II додатку до Бернської конвенції.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не мав.

Основні джерела інформації

Редкие и исчезающие растения и животные Украины, 1988; Щербак, 1994.

Автор: С.В. Межжерін
Фото: А.Дж. Гюцю

АФАЛІНА

Tursiops truncatus (Montagu, 1821)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Кито-подібні (Cetacea), родина — Дельфінові (Delphinidae). В Чорному морі представлений ендемічним підвидом *T. t. ponticus* Barabasch, 1940.

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Вид поширений в прибережних областях помірних та теплих вод пн. та пд. півкуль. Протягом року трапляється по всій акваторії Чорного моря, включаючи територіальні води України. В прибережних зонах і на мілководдях зустрічальність відносно вища, особливо в весняний і осінній періоди. Влітку найбільші скупчення відмічаються на межі Центрального і Сх. р-нів моря, у Пд. узбережжя Криму.

Чисельність і причини її зміни

Вид загалом зі стабільною чисельністю. В Чорному морі знижена внаслідок промислу. Чисельність в територіальних водах України не встановлена внаслідок недоліків методики її визначення. Причини зміни чисельності: є підстави вважати, що після припинення активного промислу в 1966 р. запас виду збільшився. В територіальних водах України, імовірно, він становить 5–10 тис. особин.

Особливості біології та наукове значення

Тримається прибережної смуги, хоча зустрічається і у відкритому морі, здійснює сезонні переміщення. Заходить в ріки на значну відстань. Пірнає на глибину до 150 м. Три-

мається нечисленними косяками. При великій концентрації риби утворює скупчення до сотень особин. Живиться як пелагічними, так і придонними рибами, а також ракоподібними, молюсками. Статевої зрілості набуває в 5–10 років. Спарюється протягом теплого сезону. Вагітність триває біля року. Тривалість молочного годування від півроку до 2 років. Припускається 2–3 річний цикл розмноження. Населяє прибережні зони та мілководдя, особливо в весняний і осінній періоди.

Морфологічні ознаки

Дельфін середнього розміру: довжиною 2,2–3 м, масою 150–300 кг (в Чорному морі). Дзьоб чітко відмежований. Спинний пла-

вець високий, стрункий, позаду вирізаний у вигляді півмісяця. Грудні плавці широкі. Забарвлення тіла зверху темно-буре, знизу світле, малюнок на боках тіла часто зовсім не виражений. Зуби міцні, конічні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид був занесений до I і II видань ЧКУ (1994). Був занесений до Червоних книг РСФСР (1983), СРСР (1984). Включений до Червоного списку МСОП (категорія EN), II додатку до Бернської конвенції, II додатку до Боннської конвенції, II додатку CITES і угоди ACCOBAMS.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Зареєстровані випадки народження в неволі.

Господарське та комерційне значення

Утримується в океанаріумах для наукових і комерційних цілей. Легко дресирується.

Основні джерела інформації

Клейненберг, 1956; Томилин, 1957; Гептнер, Чапський, Арсеньев, Соколов, 1976; Михалев, 1981; Соколов, 1986; Михалев, 2004; Михалев, 2005.

Автор: Ю.О. Михальов
Фото: О.В. Шпак

МОРСЬКА СВИНЯ (АЗОВКА)

Phocoena phocoena (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Китоподібні (Cetacea), родина — Морські свині — (Phocoenidae). Один з 4-х видів роду, один вид в фауні України, представлений ендемічним підвидом *P. p. relicta* Abel, 1905.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду і його поширення в Україні.

Вид поширений в прибережних водах пн. частин Атлантичного і Тихого океанів, в Мармуровому, Чорному і Азовському морях. Трапляється во всій акваторії територіальних вод України.

Чисельність і причини її зміни

Невідома, однак є підстави вважати, що за період припинення промислу запаси виду декілька збільшилися, в том числі і в територіальних водах України. Причини зміни чисельності: загибель внаслідок браконьєрського рибного лову, в рибальських снастях і від забруднення моря.

Особливості біології та наукове значення

Звичайно тримається нечисленними групами, але в період масового ходу риби збирається в великі косяки. Основу живлення становлять пелагічні (шпрот, хамса, атерина) і придонні риби (бички). Період спарювання — липень–жовтень, щенята з'являються з квітня по серпень. Термін вагітності близько 10 місяців. Довжина новонародженого досягає половини і більше довжини матері. В прибережних зонах и на мілководді зустрічальність

вища, особливо в весняний і осінній періоди. Заходить в естуарії і низов'я Дунаю, Пд. Бугу, Дніпра, Інгульцю, Дону. Відокремлюються кілька популяцій, що прив'язані до відповідних популяцій хамси. В період ходу анчоуса з Чорного моря в Азовське і навпаки пн.-сх. популяція морської свині концентрується в зоні перед Керченським проливом. Суттєві скупчення пн.-зх. популяції відмічаються в суміжних водах зх. і пд. узбережжя Криму.

Морфологічні ознаки

Морські свині дрібніше за справжніх дельфінів і мають зуби з округлою коронкою. Довжина тіла — 1,2–1,8 м, маса — близько 30–70 кг (в Чорному морі), тіло більш кремезної статури. Голова, притуплена. Спинний плавець невели-

кий, трикутної форми. Передні плавці досить короткі, зміщені до голови. Забарвлення тіла контрастне, з чорними, білими й сірими ділянками, або однотонне, з відтінками сірого.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид був занесений до II видання Червоної книги України (1994). Включений до Червоного списку МСОП (категорія EN), II додатку до Бернської конвенції, II додатку до Боннської конвенції і угоди ACCOBAMS.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

В неволі не розмножується і довго не живе.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Клейнберґ, 1956; Томилин, 1957; Гептнер, Чапський, Арсеньєв, Соколов, 1976; Соколов, 1986; Михалев, 2004; Михалев, 2004.

Автор: Ю.О. Михальов
Фото: П.Є. Гольдін

